

ศรียังคง 1,500 ปีก่อน (ศตวรรษที่ 6) ร่องรอยความรุ่งเรืองจากปากคำ คอสมัส ผู้ท่องอินเดีย

ข่าวการล่มสลายทางเศรษฐกิจอย่างเป็นทางการของประเทศศรีลังกา จากแถลงการณ์ของ นายรณิล วิกรมสิงเห นายกรัฐมนตรีศรีลังกา (ขณะนั้น) ต่อรัฐสภากรุงโคลัมโบ (๑๖๑๒๑ โกฟัมปะ) เมื่อเดือนมิถุนายน ค.ศ. 2022 สร้างความตื่นตระหนกให้แก่นานาชาติที่กำลังตกอยู่ในภาวะตึงเครียด ทั้งจากภัยโรคระบาดรุ่นแรกคือ “โควิด-19” (Covid-19) ที่ยังไม่แผ้ว และรุ่นล่าสุดคือ “ฝีดาษลิง” หรือ “วานรทรพิษ” (monkeypox) ที่ยังคลุมเครือ อีกทั้งผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดจากสงครามรัสเซีย-ยูเครน ทำให้ปริมาณข้าวสาลี (Wheat) ในตลาดโลกลดลง เพราะคู่แข่งสงครามต่างก็เป็นหนึ่งในกลุ่มผู้ส่งออกข้าวสาลีรายใหญ่ของโลก รวมไปถึงผลกระทบต่อ การส่งออกน้ำมันเชื้อเพลิงที่ทำให้ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงในตลาดโลกพุ่งสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว

มีการวิเคราะห์สาเหตุของการล่มสลายทางเศรษฐกิจครั้งนี้ไว้หลายประเด็น แต่ท้ายที่สุดก็คงไม่พ้น “ศักยภาพ” และ “ประสิทธิภาพ” ของ “ตัวผู้นำประเทศเอง” ที่เป็นตัวชี้ขาดว่า จะมีสติปัญญาเพียงใดในการพาประเทศไปสู่ความเจริญ ยั่งยืนแบบจริงจังไม่ขายฝัน หรือจะเป็นผู้นำที่ขาดสติ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนกับพวกพ้อง โทกตัวเองว่ากำลังนำพาประเทศไปสู่ความเจริญ แต่แท้จริงแล้วกลับกำลังรุมทิ้งพาประเทศตกต่ำ ถอยหลังลงคลอง ซึ่งศรีลังกาเองก็เป็นตัวอย่างและเป็นผลลัพธ์ของการผูกขาดประเทศไว้กับกลุ่มอำนาจเดียวที่มีการทุจริตฉ้อฉล เอื้อประโยชน์ให้พวกพ้อง จนนำพาประเทศสู่หายนะทางเศรษฐกิจและตัวผู้นำก็ต้องหนีออกจากประเทศตนเอง ทั้งไว้ก็เพียงที่พำนักหรืออยู่สบาย ให้ประชาชนผู้ทุกข์ยากบุกเข้าไปทัศนศึกษาความฟุ่มเฟือยของผู้นำ ดังที่มีภาพข่าวแพร่ให้เห็นอย่างน่าตระหนก

เรื่องหายนะนั้นเราได้เห็นกันแล้ว ลองมาดูเรื่องความรุ่งเรืองของศรีลังกาในอดีตกันบ้าง เพื่อเป็นเครื่องจรรโลงใจว่า อย่างน้อยประเทศนี้ก็มีอดีตที่น่าค้นหาด้วยมีอารยธรรมรุ่งเรือง และเป็น “จุดพบปะทางการค้า” ที่สำคัญของระบบการค้าโลกยุคโบราณ ตั้งแต่ก่อนคริสตกาลเลยทีเดียว ถือเป็น หนึ่งในสอง “อับใหญ่” ของการค้าทางทะเลในดินแดนตะวันออก ซึ่งอีกแห่งนั้นแน่นอนว่าคืออาณาจักรจีน

เรื่องที่ผมจะเล่าให้ฟังวันนี้ เป็นข้อมูลจากนักบวชชาวเมืองอเล็กซานเดรียแห่งคริสตจักรไบแซนไทน์ ผู้มีชีวิตอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 6 (พุทธศตวรรษที่ 11) และมีนามตามภาษากรีกโบราณว่า *โกสมัส* (Κοσμάς) โดยผมจะขอเรียกท่านตามเสียงภาษาอังกฤษว่า **คอสมัส** นักบวชท่านนี้เคยเดินทางมาอินเดีย เหตุนี้เองท่านจึงได้รับสมญานามตามภาษากรีกโบราณว่า “*อินดิโกเพลอูสแตส*” (Ἰνδικοπλεούστας) หรือตามเสียงภาษาอังกฤษคือ **อินดิโกพลูสทีส** แปลว่า ผู้ท่องอินเดีย ดังนั้นโดยทั่วไปจึงเรียกขานนามท่านว่า **คอสมัส อินดิโกพลูสทีส** (Cosmas Indicopleustes) หรือ

คอสมัส ผู้ท่องอินเดีย ท่านผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับจักรวาลวิทยาเป็นอย่างมาก และได้แต่งหนังสือว่าด้วย “โลกสถัญฐาน” ตามความเชื่อของชาวคริสต์ไบแซนไทน์ในยุคนั้น โดยตั้งชื่อหนังสือว่า “คริสตศาสนิกเทศวรรณนา” (Χριστιανική Τοπογραφία / *ขริสตียานิกเก โดโปกราฟีญา* = Christian Topography) ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นรากเหง้าของความเชื่อว่า “โลกแบน” ในคริสต์จักรสมัยนั้นและต่อมา

“คริสตศาสนิกเทศวรรณนา” มีเนื้อหาว่าด้วยการพรรณนาเกี่ยวกับโลกและจักรวาลตามโลกทัศน์และทัศนะของชาวคริสต์ในคริสต์จักรไบแซนไทน์ หนังสือชุดนี้มี 12 เล่ม แต่เล่มที่ผมจะขอแนะนำคือ เล่มที่ 11 ซึ่งมีเนื้อหา 2 ส่วน ส่วนแรกเป็นบทพรรณนาเกี่ยวกับสิ่งสาราสัตว์ในอินเดียที่แปลกแหวกพิสดาร ส่วนท้ายนั้นเป็นบทพรรณนาเกี่ยวกับดินแดนเกาะศรีลังกา ตามที่ คอสมัส ผู้ท่องอินเดีย ได้เห็นและได้ฟังมา อนึ่ง ผมจะขอเล่าเฉพาะเนื้อหาที่เกี่ยวกับศรีลังกา เพื่อทราบถึงความ เป็นทำเลทองทางการค้า และความโดดเด่นเรื่องอัญมณีของเกาะนี้

คอสมัส ผู้ท่องอินเดีย ให้ข้อมูลที่น่าสนใจไว้ 5 เรื่อง ที่เกี่ยวกับศรีลังกา คือ (1) ว่าด้วยชื่อเกาะแห่งนี้ (2) การเป็นแหล่งอัญมณีที่เรียกว่า “หิญากินโรส” (เทียบอังกฤษ ไอยาซินธ์) (3) การเป็นทำเลทองรับและกระจายสินค้า (4) เรื่องสอปาโตรส พ่อค้าผู้มีปัญญา และ (5) การเชื่อมโยงภูมิศาสตร์โลกเข้ากับภูมิศาสตร์คัมภีร์

ในวรรณกรรมกรีก-ละตินตั้งแต่ก่อนคริสตกาล จนถึงหนังสือเรื่อง “หลักแนวทางแห่งภูมิวรรณนา” (Γεωγραφική Ὑφήγησις / *เกอูกราฟีแก ทีแพแกลิส* = Geographical Guidance) ของปโตเลมี ที่เรียบเรียงขึ้นในศตวรรษที่ 2 นั้น เรียกเกาะศรีลังกาว่า “ตาโปรบานา” (Ταπροβανᾶ = Taprobana) ซึ่งเป็นชื่อเรียกขานที่เพี้ยนมาจากชื่อสันสกฤตว่า “ตามรปรณิ” (Tāmaparṇī) ที่มีอีกชื่อทางตำนานว่า “ฝ่ามือสีแดง” ตามเรื่องเล่าว่า เจ้าชายวิชัย ผู้เป็นต้นวงศ์ชาวสิงหล เมื่อแรกขึ้นเกาะนี้ ทรงใช้ฝ่ามือทาบบนผืนดินของเกาะซึ่งมีสีแดง ฝ่ามือของพระองค์จึงมีสีแดงตามนั้น เรื่องนี้มีเล่าอยู่ใน “คัมภีร์มหาวงศ์” อย่างไรก็ตาม จากปากคำของคอสมัส ผู้ท่องอินเดีย ซึ่งมีชีวิตอยู่ในศตวรรษที่ 6 นั้น แม้ท่านยังคงเรียกชื่อเกาะนี้ตามขนบนิยมกรีกโบราณ ที่เพี้ยนเสียงหายไปเล็กน้อยเป็น “ตาโปรบานะ” (Ταπροβάνη = Taprobane) ก็ตาม แต่ท่านก็ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า หากเป็นชาวอินเดียแถบนี้พวกเขาจะเรียกเกาะนี้ว่า “สิญเจดึบา” (Σιελεδίβα = Sielediba) ซึ่งหากพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้วจะพบว่า เป็นคำที่เพี้ยนมาจากชื่อ “สิหฬทีป” (Sihaḷadīpa) หรือ “เกาะสิงหล” นั่นเอง อนึ่ง คำอาหรับที่ใช้เรียกเกาะศรีลังกาว่า “ซาร์อันดีบ” (سَرَنْدِيب / Sarandīb) นั้น ก็ชัดเจนว่าเป็นการถ่ายสำเนียงมาจากชื่อ “สิหฬทีป” ด้วยเช่นกัน นอกจากนี้ คอสมัส ยังเล่าด้วยว่า เกาะนี้มีราชาปกครอง 2 องค์ องค์หนึ่งครอบครองดินแดนที่อุดมไปด้วยมณีหิญากินโรส (แดนเขาสูง) ส่วนอีกองค์ครอบครองดินแดนส่วนที่เป็นทำเลสำคัญ (แดนที่ราบชายฝั่ง)

สินค้าเด่นของครีลังกาเมื่อ 1500 ปีที่แล้วนั้นคือ พลอยมณีชั้นเลิศที่เรียกตามสำเนียงกรีกโบราณว่า “หิญาकिनโรส” (ὑάκινθος = hyakinthos) ซึ่งตามความหมายกรีกโบราณคือ อัญมณีที่มีสีม่วงเข้มเหมือนดอกไฮยาซินธ์ จึงอาจหมายถึงกลุ่มพลอยสีม่วงประเภท ไพลิน (blue sapphire) หรือ พลอยม่วงสีดอกตะแบก/แอมethyst (amethyst) ซึ่งดูเหมือนว่าตรงกับข้อมูลปัจจุบันที่ว่า ครีลังกาเป็นแหล่งไพลินชั้นเลิศแห่งหนึ่งของโลก อย่างไรก็ตาม คอสมัส ก็ได้บรรยายลักษณะสีลันของมณีหิญาकिनโรสโดยเจาะจงตั้งแต่เริ่มเรื่อง แต่ท่านเล่าเกี่ยวกับสีของมณีนี้ในบทต่อไปว่า เนื่องจากมณีหิญาकिनโรส เป็นอัญมณีสำคัญของเกาะ จึงมีการนำไปประดับที่วิหารต่าง ๆ และมีวิหารหนึ่งประดับด้วยอัญมณีนี้ขนาดเขื่อง สีของหิญาकिनโรสนั้นเป็น “สีแดงสด” และเมื่อยามต้องแสงตะวัน แก้วมณีนั้นก็ส่องสีสดใส ดงามหาไคเปรียบได้ จากการพรรณานี้ย่อมแสดงว่า มณีหิญาकिनโรส ของ คอสมัส อาจไม่ใช่พลอยม่วงตามนิยามเดิม แต่อาจหมายถึงกลุ่มรัตนชาติสีแดงอื่น ๆ ซึ่งครีลังกาเองก็มี “ทับทิม” (ruby) เป็นอัญมณีสีแดงสดและโดดเด่นอีกชนิด มีเกร็ดที่จะชวนงุนงงอีกเล็กน้อยคือในยุโรปนั้น ชื่อ หิญาकिनโรส (พลอยม่วง) ได้ถูกนำไปเรียกชื่อรัตนชาติจำพวกเพทาย (zircon) ที่มีเฉดสีแดงอมเหลืองถึงน้ำตาลอมแดงว่า ไฮยาซินธ์ (Hyacinth) หรือ จาซินธ์ (Jacinth) ด้วยเช่นกัน ดังนั้น มณีหิญาकिनโรสในความเข้าใจของคอสมัส จะตรงกับ “เพทาย” ได้หรือไม่? เพราะเพทายเองมีสีลันหลากหลาย ตั้งแต่สีใส เหลืองทอง แดง น้ำตาล ฟ้า และเขียว โดยตามเรื่องที่คอสมัสเล่านั้น อาจตรงกับเพทายสีแดง ซึ่งก็คือ จาซินธ์ ตามนิยามใหม่?

หลักฐานที่แสดงความรุ่งเรืองของครีลังกาในฐานะที่เป็นศูนย์กลางรับและกระจายสินค้า คือ คำบรรยายของ คอสมัส ที่จับใจความได้ว่า ท่าเลที่ตั้งของครีลังกานั้น ตั้งอยู่กึ่งกลางเส้นทางการค้าทางทะเลที่เชื่อมโยงระหว่างโลกตะวันตกกับตะวันออก เรือสินค้าจากตะวันตก เช่น จากเมืองอาดูเลในทะเลแดง จากคาบสมุทรอาราเบีย จากเปอร์เซีย และจากชายฝั่งตะวันตกของอินเดีย ต่างก็ส่งเรือสินค้ามายังครีลังกา ในทำนองเดียวกัน เรือสินค้าจากตะวันออก เช่น จีนและแดนอื่น ๆ ก็ส่งเรือสินค้ามายังครีลังกาเช่นกัน จากนั้นครีลังกาจะทำหน้าที่กระจายสินค้ากลับไปยังแดนต่าง ๆ ทั้งส่งสินค้าใหม่ให้แก่เรือจากแดนนั้น หรือส่งเรือของตนไปยังแดนเหล่านั้นโดยตรง ครีลังกาจึงเปรียบเสมือนจุดแลกเปลี่ยนสินค้าที่สำคัญของเขตแดนที่เรียกว่า “อินเดีย” (หมายรวมถึง อินเดีย และเอเชียอาคเนย์ในโลกทัศน์การค้ายุคโบราณ) ทำนองเดียวกับ “จีน” ซึ่ง คอสมัส เรียกว่า “จีนิสตา” (เพี้ยนจาก จีนิสถาน เข้าใจว่าเป็นคำเปอร์เซียที่ใช้เรียกอาณาจักรจีน จาก จีน + สถาน) ก็เป็นศูนย์กลางการรับและส่งสินค้าของแดนปลายสุดตะวันออก ก่อนที่จะส่งต่อมายังครีลังกา

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องเล่าที่น่าสนุกแทรกอยู่เรื่องหนึ่งคือ เรื่องการแสดงปัญญาของพ่อค้าโรมันนามว่า สอปาโตรส (Sopatros) ต่อหน้าราชาแห่งสิงหล ซึ่ง คอสมัส อ้างว่าเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง โดยท่านและลูกเรือเคยได้ฟังจากปากของสอปาโตรสเอง เรื่องมีอยู่ว่า เมื่อสอปาโตรสผู้เป็นพ่อค้าไบแซนไทน์ของอาณาจักรโรมันตะวันออกและคณะ ได้เข้าเฝ้าราชาแห่งสิงหลพร้อมด้วย

คณะบุคคลจากเปอร์เซีย ครั้งหนึ่ง พระราชาถามสอปาโตรสกับผู้อาวุโสชาวเปอร์เซียว่า อาณาจักรของท่านทั้งสองนั้นต่างก็เป็นมหาอาณาจักร ราชอาณาจักรใดดีกว่ากัน? ผู้อาวุโสชาวเปอร์เซียจึงรีบชิงพูดตอบก่อนว่า มหาราชแห่งเปอร์เซียทรงยิ่งใหญ่กว่า เพราะทรงต้องการสิ่งใดก็ย่อมได้สิ่งนั้น ทรงมีพระอำนาจเกรียงไกร ทรงเป็นราชาเหนือราชาทั้งปวง ดังที่เรียกว่า “ราชาธิราช” เมื่อชาวเปอร์เซียผู้นั้นกล่าวจบ สอปาโตรสก็นิ่งเงียบไม่พูดสิ่งใด ทำให้ราชาแห่งสิงหลต้องกล่าวถามสอปาโตรสว่า ท่านจะไม่พูดอะไรเลยหรือ? สอปาโตรสจึงกล่าวว่า ข้าไม่มีอะไรจะกล่าว เพราะความจริงนั้นประจักษ์แจ่มอยู่ที่นี่แล้ว แลมหาราชทั้งสองก็ประทับอยู่ที่นี่แล้ว ราชาแห่งสิงหลได้ฟังก็แปลกพระทัย จึงถามให้สอปาโตรสไขความ สอปาโตรสจึงอธิบายว่า เหยียดัญญาปณิของแดนใด ก็ย่อมมีพระพักตร์ของมหาราชแดนนั้น พระองค์ทอดพระเนตรเกิด ในท้องพระคลังของพระองค์นั้น มีพร้อมแล้วด้วยเหยียดัญญาจากทั้งอาณาจักรโรมันแลอาณาจักรเปอร์เซีย หากพระองค์แห่งพิณิจเหยียดัญญาของมหาราชทั้งสองให้ดี ก็จะมีทรงทราบว่ามีมหาราชผู้ใดยิ่งใหญ่กว่ากัน เมื่อราชาแห่งสิงหลทราบดังนั้น จึงโปรดฯ ให้นำเหยียดัญญาปณิของทั้งโรมันและเปอร์เซียมาพิจารณา ผลปรากฏว่า เหยียดัญญาโรมันนั้นเป็นเหยียดัญญาทองคุณภาพดี ภาพพระพักตร์คมชัดประณีต ต่างกับเหยียดัญญาเปอร์เซียที่เป็นเพียงเหยียดัญญาเงินที่มีอาจเทียบคุณภาพความประณีตกันได้เลย เหตุนี้ ราชาแห่งสิงหลจึงยกย่องว่า สอปาโตรส เป็นตัวแทนความเฉลียวฉลาดของชาวโรมัน แลโปรดฯ ให้นำสอปาโตรสขึ้นข้างมืองพร้อมประโคมกลองก็ก้องตลอดทาง และเหตุการณ์นี้ทำให้ผู้อาวุโสชาวเปอร์เซียรู้สึกเสียหน้าเป็นอย่างมาก

ข้อมูลสุดท้ายที่น่าสนใจคือ คอสมัส พยายามเชื่อมโยงภูมิศาสตร์โลกที่ท่านได้พบเห็นจากการเดินทางและรับฟังเรื่องราวจากบุคคลต่าง ๆ ให้เข้ากับคำพรรณนาภูมิศาสตร์ที่ระบุไว้ในพระคัมภีร์ (The Bible) ดังที่ปรากฏในบทที่เกี่ยวกับเกาะครีลังกา นี้ กล่าวคือ คอสมัส ตีความว่าดินแดนที่เรียกกันว่า “อินเดีย” นี้ อันที่จริงแล้วตรงกับดินแดนในพระคัมภีร์ ที่ชื่อว่า เอวิลัต (Evilat) และกล่าวยกย่องพระคัมภีร์ด้วยว่า ข้อมูลที่ท่านได้พบเห็นนั้นเป็นจริงดังที่พระคัมภีร์ระบุไว้ ซึ่งเป็นหลักฐานที่ต่อกย้ำแนวทางของชื่อหนังสือ “คริสตศาสนิกเทศวรรณา” ว่าเป็นการพรรณนาเกี่ยวกับดินแดนต่าง ๆ ด้วยโลกทัศน์ของชาวคริสต์นั่นเอง

ผู้เขียน

ดร. ทรงใจ หุตางกูร

นักวิจัย ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

- (1) ต้นฉบับภาษากรีกโบราณ ตรวจสอบชำระโดย วินสเทดต์ (E. O. Winstedt)
Winstedt E.O. (ed.), 1909. **Christian Topography of Cosmas Indicopleustes edited with Geographical Notes**. Cambridge: The University Press.
- (2) ฉบับแปลภาษาอังกฤษ โดย แม็กครินเดิล (J. W. McCrindle)
McCrindle J.W. (tr.), 1897. **The Christian Topography of Cosmas, An Egyptian Monk, translated from the Greek, and Edited with Notes and Introduction**. London: The Hakluyt Society.
- (3) ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส ส่วนวนที่ 1 โดย ฉาร์ตง (E. Charton)
Charton E. (tr. & ed.), 1855. « Cosmas Indicopleustès, voyageur égyptien (sixième siècle après Jésus-Christ). » Dans : **Voyageurs Anciens et Modernes, Tome Deuxième : Voyageurs du Moyen Age depuis le sixième siècle de l'ère chrétienne jusqu'au quatorzième**. Paris : Aux Bureaux du Magasin Pittoresque, pp. 1-30.
- (4) ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส ส่วนวนที่ 2 โดย โวลสกา-โกนุส (W. Wolska-Conus)
Wolska-Conus W. (tr.), 1973. **Cosmas Indicopleustès: Topographie Chrétienne, Tome III (Livres VI-XII. Index)**. Paris : Les Editions du Cerf.